

Den fattige kaptajn i Vestervig

af Esben Graugaard

Historien om Hieronymus de Moldrup – et eksempel på, at et fint efternavn og en adelig afstamning for 250 år siden ikke var nogen garanti for et liv i sus og dus.

Den 27. oktober 1811 døde en 70 år gammel mand, som boede til leje i Handbjerghus i Vestervig sogn. Huset, der lå i Oxenbøll sammen med så mange andre små huse uden jord, havde han lejet af godsejeren på Vestervig Kloster, generalauditor Lindahl, hvis gravsted er bevaret på Vestervig kirkegård i det nordvestligste hjørne. De ydre forhold omkring den afdøde mand var ydmyge, men alene hans navn og titel må trods alt have affødt en vis respekt blandt bønderne, der udgjorde hovedparten af sognets indbyggere.

Afdøde var kaptajn Hieronymus Peder de Moldrup, og han var således opkaldt både efter sin farfar, godsejer Peder Nielsen Møllerup til Vestervig Kloster, og sin morfar, oberstløjtnant Hieronymus de la Mare til Agerbøl. Gennem morfaderen havde den afdøde kaptajn forfædre i fremtrædende holstenske adelsslægter som Rantzau, Sehested og von Brockdorff. Afdødes fætter var kammerherre Peder de Moldrup til Vestervig Kloster; kammerherren var samtidig hans svoger, da han var gift med Hieronymus' søster Mette Marie Lucie de Moldrup. Tretten år før kaptajnen døde, havde hans fætter søn, kaptajn Christian de Moldrup af økonomiske grunde været nødt til at ophæve stamhuset og sælge Vestervig Kloster, efter at godset i præcis et århundrede havde været i slægtens eje.

Historien om Hieronymus de Moldrup og hans liv er mere end en fortælling om tilværelsens omskiftelighed; det er også et billede på de sociale risici, enevældens nyadlede slægter levede med. Adelspatentet til trods kunne det socialt gå skævt. Og dog havde Hieronymus de Moldrup egentlig manøvreret sig nogenlunde godt gennem tilværelsen, når man tænker på, at det eneste, han ved fødslen havde fået forærende, var det adelige navn.

EN KORT MILITÆRKARRIERE

Hieronymus blev født den 31. maj 1741 i Randers. Hans far, Johan Rantzau de Moldrup, den yngste af Peder Nielsen Møllerups sønner fra Vestervig Kloster, var ved sønnens fødsel ritmester. Ved dåben i Skt. Mortens Kirke blev Hieronymus båret af kammerherre Grills hustru, og den »højvelbaarne« kammerherre havde selv været blandt drengens faddere. De øvrige faddere var to af faderens officerskolleger, oberstløjtnant Reppong og major Lüttichau.

Da drengen var otte år gammel, døde hans mor. Faderen giftede sig ikke igen, og han døde, da Hieronymus var 21 år gammel. Så stod han der med sine to søskende og skulle i gang med sit voksenliv. For en ung mand af en nyadlet familie uden et gods at arve, var militæret næsten eneste karrieremulighed, hvis man ikke satsede på en universitetsuddannelse for at blive embedsmand. Moldrup'erne valgte gennem flere generationer hæren som livsgrundlag.

Hieronymus blev efter faderens død kornet ved Det fynske Geworbne Dragonregiment. Det var den laveste officersgrad overhovedet i kavaleriet, svarende til fenrik eller sekondløjtnant i infanteriet. Endelig i 1764 opnåede han rang af løjtnant ved samme regiment. I 1770 var Hieronymus de Moldrup løjtnant ved Det 1. Bergenhusiske Infanteriregiment. Han overflyttedes i 1772 til Den 6. Jydske Nationale Bataljon. Denne bataljon indlemmedes i 1774 i Det Slesvigske Geworbne Infanteri Regiment, men den 19. januar 1775 blev løjtnant Hieronymus de Moldrup overført til Det Falsterske Infanteriregiment.

Her blev karrieren dog kort, for den 1. juli 1776 fik han sin afsked med pension, kun 35 år gammel. Det kunne antyde, at hans evner som officer ikke har væ-

ret fremragende. Pensionen var på 72 rigsdaler om året, altså sølle seks rigsdaler i måneden, og det skulle han og hans familie så overleve for i deres lille hus i Durup i Salling, hvor de bosatte sig.¹ I 1766 havde Hieronymus de Moldrup dog arvet 395 rigsdaler efter sin farbror, forpagter Niels Moldrup, så måske han havde lidt reserver at trække på fra den kant.²

GÆLDSINDDRIVER OG TILBAGE TIL MILITÆRET

Af og til optrådte Hieronymus som fadder ved dåb i Vestervig sogn, selv om han ikke boede her i disse år. Således da Anne Michelsdatter blev døbt i 1769, og i

Generalauditor Hans Jakob Lindahl har været et af de mennesker, Hieronymus de Moldrup mødte på sin vej. Den tidligere byfoged i Lemvig var en af tidens kendte »herregårdsslagtere«. Han ejede kun Vestervig Kloster i få år, mens enken Maren, som ikke nævnes på hans gravsten, ejede gården frem til 1834. Lindahls gravminde kan stadig ses i det nordvestlige hjørne på Vestervig kirkegård. Foto: Esben Graugaard.

1770 var løjtnant de Moldrup fadder for Anne Nielsdatter; begge piger var døtre af husmandsfolk i Randrup. I 1772 var Hieronymus fadder for Regitze Sophia, datter af Peder Thøgersen og Ida Winding.

Vi ved ikke, hvad den pensionerede løjtnant i sin bedste alder foretog sig de følgende år. Den 3. april 1787 skrev Generalitetskollegiet til Rentekammeret, hvor man på det varmeste anbefalede at ansætte Hieronymus de Moldrup som ny inspektør ved Alheden. I denne stilling skulle han i givet fald afløse sin fætter, major Hans Christian de Moldrup, der havde tiltrådt stamhuset Vestervig Kloster efter broderen kammerherre Peder de Moldrups død. Hvorfor Hieronymus ikke fik denne stilling, ved vi ikke.³

Myndighederne benyttede sig dog af Hieronymus de Moldrup i 1787. Sagen var den, at Hans Christian de Moldrup med overtagelsen af Vestervig Kloster også overtog broderens skatterestancer, der ikke var blevet indbetalt til Thisted amtstue. Amtmand Hauch foranstaltede derfor, at disse restancer skulle inddrives ved militær eksekution. Det kan forekomme underligt, at man netop udpegede løjtnant Hieronymus de Moldrup til at forestå denne inddrivelse hos Peder de Moldrups enke, da han samtidig selv var arving til stamhuset, hvis fætteren Hans Christian og dennes søn Christian afgik ved døden. Den 16. januar 1788 ankom Hieronymus de Moldrup sammen med to underofficerer og to soldater til Vestervig Kloster, hvor de opholdt sig den følgende måned. Men da dødsboet var under forsegling, fik han ikke noget ud af den forretning, og måtte derfor forlade godset uden at have fået sat en betaling af restancerne i gang.⁴

Hieronymus vidste således, at hans slægtninge på klosteret sad særdeles hårdt i det, men også at fætteren Hans Christian de Moldrup kæmpede for at bevare stamhuset for slægten. I en skrivelse af den 6. oktober 1788 formulerede han det således: »...Jeg anser det endog for en velgerning imod efterslægten, som vi alle bør være nærværende besidder, hr. major og amtsforvalter Moldrup tak skyldig, at han paa slig maade attraaer at opfylde stifterens milde hensigt.«⁵

Efter en årrække tilsmilede heldet endelig Hieronymus de Moldrup. Den 31. marts 1801 blev han antaget som kaptajn og kompagnichef for Det Nordjyske

Kaptajn Hieronymus de Moldrup boede i et ydmygt hus kaldet Handberghus tæt på Vestervig Kirke og hovedgården. Derfra kunne han nyde synet af det imponerende herregårdsanlæg, som farbroderen, oberstløjtnant Jens Laasbye de Moldrup lod opføre i 1730'erne. Niels Rademachers maleri af anlægget fra 1842 er en kopi af et ældre værk fra 1780'erne og giver et autentisk billede af, hvad Hieronymus har kunnet se. Foto: Klaus Madsen/Museum Thy.

Landeværns Regiment. Noget af et avancement for en officer, som havde været pensionist i femogtyve år. Det er i forbindelse med denne udnævnelse, at Hieronymus de Moldrup flyttede til Vestervig, fordi landeværnet var vendt mod en frygtet engelsk invasion på vestkysten i forbindelse med Napoleonskrigene. Herefter var han kaptajn i landeværnet frem til den 23. januar 1808, hvor han afskedigedes med pension.⁶

MANDEN BAG UNIFORMEN

Dette var Hieronymus de Moldrups officielle liv. Hvad med hans private liv, der lå bag karrieren?

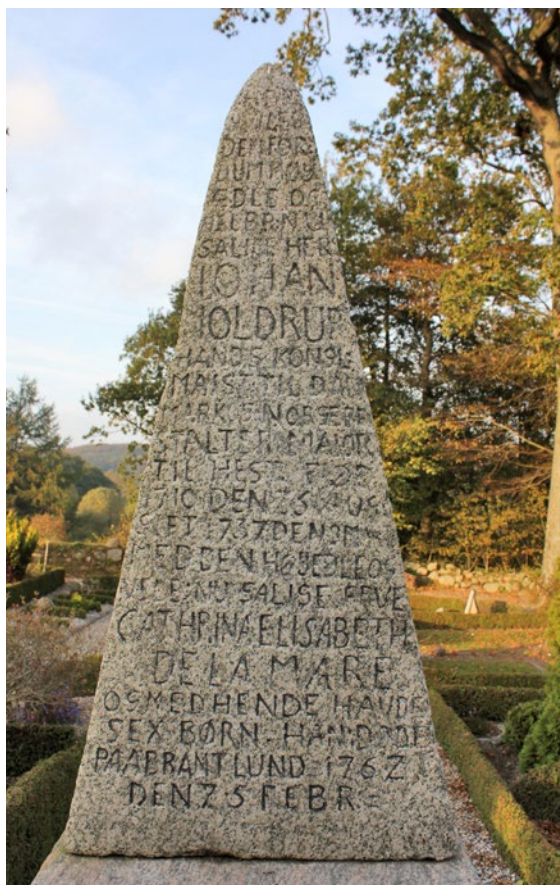
Den sommer, han som ung løjtnant første gang gik på pension, fandt han sig en kone. Den 4. sep-

tember 1776 viedes han til præstedatteren Nicoline Hald fra Nibe. Hun var født den 17. august 1751 som datter af provst Damianus Christian Hald til Nibe og Vokslev pastorater og hans hustru Elisabeth Cathrine Bruun. Vielsen er underligt nok ikke indført i kirkebøgerne for Nibe eller Vokslev sogne; har provsten haft så travlt, at han har glemt at indføre sin egen datters ægteskab?

Næppe.

Hvorfor familien valgte at bosætte sig i landsog- net Durup i Salling vides ikke. Der boede ingen nære slægtninge på de kanter.

Hieronymus og Nicoline fik kun elleve års ægteskab sammen. 36 år gammel døde hun i sommeren

Hieronymus de Moldrup var søn af den gamle Peder Nielsen Mollerups yngste søn, major Johan de Moldrup. Han ejede en lille herregård, Brantlund ved Vejle, hvor han boede med sin hustru Cathrine de la Mare. Hun var datter af oberstløjtnant Hieronymus de la Mare, så det er altså der, kaptajnen i Vestervig havde sit specielle fornavn fra. Johan de Moldrups gravminde på Skærup kirkegård. (Foto: Torben Bank Sørensen).

1787 af en smitsom sygdom. Derfor fandt skiftefor-samlingen først sted den 14. september, nogle måneder efter dødsfaldet. Degnen Andreas Lykke af Durup mødte op for at gøre boet op. Desværre er skifteprotokollen delvist ødelagt af fugtskader, så en del af skiftet kan ikke læses. Men enkemanden var nu alene med fire børn i alderen 2-10 år. Sønnerne Peder, Damianus og Johan de Moldrup boede hjemme hos faderen, mens datteren Elisabeth Cathrine boede i Hals Præstegård hos sin moster Friderikke, som var gift

med sognepræst Arild Lassen. Også Elisabeth Cathrines mormor, Elisabeth Hald, boede i præstegården i Hals.⁷

Enkemanden var en fattig mand, hvis gæld oversteg boets værdier. Blandt andet skyldte han 79 rigsdaler til »Hr. Hvass«, og han havde pengegæld til købmand Qvistgaard i Nykøbing, madam Nyssum i Flade, mølleren i Hegnet Mølle og Niels Thorsen i Harregård. Men en vis levemåde fornægtede sig ikke, for løjtnanten rådede dog over to vinkarafler, et par tekopper, en tepotte og en kaffekande. Skulle Hieronymus få behov for åndelig føde, rådede han over en tysk bibel, Bastholms andagtsbog og et par salmebøger.⁸ På trods af armoden havde løjtnant de Moldrup en tjenestepige boende hos sig i 1787.

Også i 1801, hvor Hieronymus var flyttet til Nykøbing på Mors, havde han en tjenestepige boende hos sig, selv om han selv sad til leje i Rings Gyde hos daglejer Christen Hollænder og hans kone Johanne Dyhr.⁹ I 1802 boede han stadig i Nykøbing, for da var Hieronymus de Moldrup forlovet ved sønnen Damianus' vielse i Vestervig Kirke, og ved den lejlighed anføres han som »af Nykøbing«.

Kort herefter er han flyttet til huset i Oxenbøll i Vestervig sogn. Her havde familien de Moldrup stadig et socialt netværk, selv om økonomien lå i ruiner, og som degn var Damianus de Moldrup på et plan hævet over bondestand, selv om de fleste gårdmænd var langt mere velhavende end ham. Efter at være flyttet til Vestervig, blev den nyudnævnte kaptajn de Moldrup brugt som fadder både af farver-familien Winding i Gårdhus Mølle, som han var beslægtet med, og af generalauditor Lindahl til Vestervig Kloster, da denne i 1809 fik sin datter Thalia døbt i Vestervig Kirke. Der var endnu status i navnet.

DET JORDISKE GODS

Skiftet efter hans død i 1811 dokumenterer da også, at Hieronymus de Moldrup på flere måder har skilt sig ud i forhold til sine naboer.¹⁰ På herredsfoged Høyers vegne mødte kystbefalingsmand Preetzmann, som boede i gården Sejersbøl, op i Handbjerghus den 29. oktober for at foretage skifte efter kaptajnen. Til stede var også sønnen Damianus de Moldrup og sog-

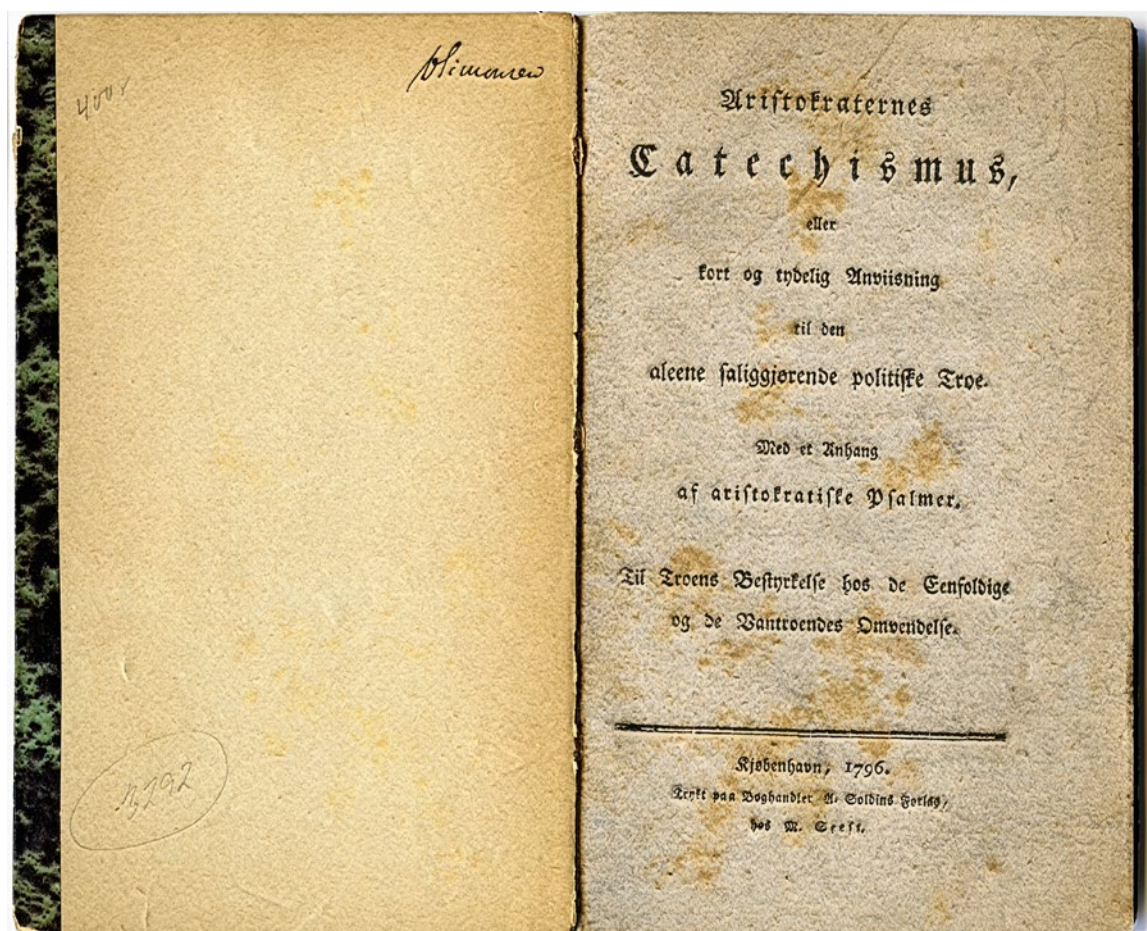
nefoged Jens Bach som vidner til at sikre, at alt gik korrekt for sig.

Handbjerghus var en ydmyg bolig, for der nævnes kun en stue og et soveværelse; et køkken har der vel også været, men det har været helt uden værdier, for det nævnes ikke i skiftet. Stuens eneste møbel af værdi var et egetræschatol med overskab, vurderet til 50 rigsdaler. Af værdi var desuden afdødes sabel »med gehæng«, der vurderedes til 10 rigsdaler. Også et par sølvepauletter fandt man i en af chatollets skuffer.

Mest spændende er imidlertid, at der i stuen nævnes at være et »skilderi af assessor Peder Nielsen«, altså

farfaderen Peder Nielsen Møllerup. Hvorfor han her nævnes uden det slægtsnavn, han var kendt under, kan forekomme mærkværdigt. Det nævnte billede kan være det portræt, der senere er dukket op af Peder Nielsen Møllerup, for det er formodentlig det eneste oliemalede portræt af ham. Afdøde ejede også kobberstikkene af svogeren og fætterten kammerherre Peder de Moldrup og »Fru Moldrup«, altså hans søster Mette Marie.

Tekopperne i stuen antyder også en vis levemåde i det ydmyge hjem, ligesom der i soveværelset stod en kaffekande. I en af chatollets skuffer nævnes »nogle

At en kaptajn i den danske hær havde et så revolutionært skrift som Malthe Conrad Bruuns »Aristokraternes Catechismus« i sin bogsamling, vil de færreste vel tro. Ikke desto mindre stod den sammen med andre samfundsaktuelle skrifter på reolen i den afdøde kaptajns soveværelse i Handbjerghus. Hieronymus de Moldrup har været et belæst og samfundsinteressert menneske på trods af sin armod. (Foto: Esben Graugaard).

Hieronymus de Moldrup havde som andre efterkommere i lige mandlig linje efter brødrene Jens Laasbye de Moldrup og Johan de Moldrup ret til at anvende dette adelsvåben, som slægten blev tildelt i 1731. Denne udgave af våbenet er tegnet i 1944 af Preben Kannik (1914-67), konservator på Tøjhusmuseet og kendt for sine bøger om danske militære uniformer. Privat eje.

Breve og gl. Papirer, som blev forseglet og overleveret Degnen Hr. Moldrup i Forvaring til 30te Dagen«. Måske det drejede sig om de slægtspapirer, der senere forsvandt på mystisk vis – der kan have været spændende ting imellem.¹¹

Soveværelset har været særdeles spartansk. Her stod en simpel feltseng med grønstribet overdyne, og i rummet var der også et klædeskab med to skuffer med lås og nøgler. Det var alt.

Og så dog, for der var også en boghylde i soveværelset. Dens indhold antyder et menneske, som har levet med i tidens samfundsdebat præget af koryfæer som P. A. Heiberg og thyboen Malthe Conrad Bruun. Flere tyske bøger og en fransk grammatik indikerer også, at kaptajnen har været sproglyd. Det tyske

sprog var på den tid da også stadig udbredt i hæren. Også en bog om den nyligt overståede franske revolution stod på hylden.

Bogsamlingen rummede desuden »Lüttichaus Bekendtgørelse«, der må være identisk med godsejer C. T. F. Lüttichaus »tillidsskrift« til kronprinsen, men som reelt var en protest mod landboreformerne fra jyske godsejeres side. Skriftet kostede Lüttichau en landsforvisning. På hylden stod også et par af Heibergs skrifter, uden at titlerne nævnes.

Bogsamlingens perle var naturligvis Malthe Conrad Bruuns Aristokraternes *Cathecismus*, der her kaldes for »Demokratisk Cathecismus«. Dette satiriske skrift resulterede i Bruuns flugt til Frankrig i 1796. Interessant at en officer i den danske hær havde et så revolutionært skrift i sin bogsamling. Så overrasker det knap så meget, at boghylden også rummede »Gode Borgeres ædle Handlinger« i syv bind. Også en af Danmarks første topografiske beskrivelser ejede kaptajnen, nemlig sognepræst Niels Blichers bog *Topographie over Vium Præstekald* fra 1795.

Hieronymus de Moldrup har været et oplyst menneske, som var værd at besøge og diskutere tidens og samfundets udvikling med.

BØRN OG EFTERSLÆGT

Om Hieronymus de Moldrup i sin alderdom havde nogen form for kontakt til sin bror, kaptajn Ove de Moldrup, som boede i Dragør, og som forfatteren Winni Østergaard har beskrevet, vides ikke.¹²

Ved kaptajnens død var status for hans børn:

Damianus Christian de Moldrup, født den 15. juni 1777 i Sæby. Faddere for ham var farver Winding (slægtning), madame Lassen fra Hals (konens søster) og jomfru Euphemia Wirenfeldt fra herregården Lerbæk. Som nævnt flere gange ovenfor blev Damianus de Moldrup degn i Vestervig, og fra et par af hans døtre nedstammer en del thyboer, blandt andet familien Moldrup Kappel, der nedstammer fra Abelone de Moldrup i ægteskabet med smeden Anders Sørensen Kappel fra Kappelgård i Vestervig.

Cathrine Elisabeth de Moldrup, født den 29. marts 1780 i Nibe. Blandt hendes faddere var byfoged Thornsohn i Nibe og forvalter Preetzmann. Hun var

navnesøster til sin kusine, som blev mor til general-guvernør Peter von Scholten på de Dansk Vestindiske Øer. Hun boede ved faderens død i Hals, hvor hun tilbragte hele sit voksenliv. Cathrine anføres som »pensionair« eller »pensionistinde« for at markere, hun hørte til en højere stand end almindelige fattige koner.¹³ Hun døde ugift 86 år gammel den 10. juni 1867 i Hals. I forbindelse med hendes død skrev sognepræsten i kirkebogen, at hun var opdraget i Hals Præstegård hos pastor Lassen, og at hun var født på Vestervig Kloster. Det var hun nu ikke, men bemærkningen fortæller, at familien de Moldrup ude i den store verden stadig blev tænkt sammen med herregården i Thy.

Peder de Moldrup, født den 6. maj 1782 i Øster Hornum. Blandt hans faddere var byfoged Thornson og kammerråd Winding (slægtning) i Aalborg. Peder stod til søs og sejlede fra 1807 som overstyrmand på briggen *Hiro* af Flensborg. I 1807 havde han opholdt sig på reden i Batavia (Indonesien), men siden den tid havde familien intet hørt fra ham. Det viste sig senere hen, at Peder de Moldrup havde slået sig ned

i Kapstaden i Sydafrika, hvor han blev gift og stamfar til en stor efterslægt gennem sine døtre. Han døde den 10. juni 1826 i Kapstaden.

Johan Rantzau de Moldrup, født den 21. august 1786. Ved faderens død var han sekondløjtnant ved Det Nyborgske Garnisons Kompagni.

Som den eneste arving i lokalområdet, blev det degnen Damianus de Moldrup, som kom til at sørge for, at faderen fik en ordentlig begravelse. Han lovede skifteforvalter Preetzmann at sørge for »-af dødes anstændige og lovlige Begravelse med Penge til Betaling for faste Udgifter ved denne Lejlighed«. Damianus og hans familie i degneboligen nord for kirken var herefter de sidste repræsentanter for denne adelslægt i Thy.

Esben Graugaard.

Født 1952. Museumsinspektør ved Holstebro Museum.

Noter

Artiklen er del af en større undersøgelse af Moldrup-slægten som repræsentant for enevældens nye adel i Thy. Der er generelt ikke henvist til kirkebøger som kilde; de er benyttet på www.arkivalieronline.dk

- 1 Bygger på Hirschs kartotek over danske og norske officerer. Rigsarkivet.
- 2 Nygaards Sedler, www.arkivalieronline.dk
- 3 Rigsarkivet, Rentekammeret, embedsansøgninger, her efter Nygaards Sedler.
- 4 Kjeldgaard, Peder: »Lauritz Thagaard – en embedsmand ved enevældens lokaladministration i Thisted«. Landsarkivet for Nørrejylland 1994, s. 21.
- 5 Kjeldgaard (1994), s. 24.
- 6 Hirschs kartotek.
- 7 Folketælling Hals sogn 1787, www.arkivalieronline.dk
- 8 Rigsarkivet, Skivehus amt, B3A-15 fol. 275-76, skifteprotokol 1774-89.

- 9 Folketælling Nykøbing Mors 1801, www.arkivalieronline.dk
- 10 Rigsarkivet, Hassing-Revs herreders arkiv, skifteprotokol 1805-13 fol. 472-75. Efter www.arkivalieronline.dk
- 11 Historien om de forsvundne slægtspapirer nævnes flere steder.
- 12 Østergaard, Winni: »Den røde mand«. *Syddy Årbog* 2017, s. 6-11.
- 13 Folketællinger Hals sogn 1845 og 1860, www.arkivalieronline.dk